

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ АНТРОПОНІМІЯ В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ПЕТРА СКУНЦЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (48)

УДК 811.161.2'373.2+821(477.87) Скунець

DOI:10.24144/2663-6840/2022.2(48).142–149.

Лавер О. Літературно-художня антропонімія в поетичній творчості Петра Скунця; кількість бібліографічних джерел – 15; мова українська.

Анотація. Статтю присвячено дослідженню літературно-художнього антропонімікону в збірці Петра Скунця «Твори. Книга 1», зокрема в поетичних циклах «І ти, з ким жити не судилось...», «...І ти, з ким жив донині». Петро Скунець наполегливою і подвижницькою творчою працею підготував ґрунт, на якому духовно зростатиме не одне покоління українців. Майстерно застосовуючи традиційні й новаторські прийоми у використанні мовних засобів, закарпатський митець вивів українське поетичне мовлення на новий рівень. Домінантними стилістами, які виражають україноцентричний характер лірики письменника стали літературно-художні антропоніми. Неможливо досягнути творчий світ поета без пізнання його художньо-естетичної інтерпретації власних назв, що зумовлює **актуальність** теми нашого дослідження.

Мета статті – лінгвістичний аналіз літературно-художніх антропонімів у поетичних творах Петра Скунця та специфіка їх художньо-естетичної інтерпретації.

Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: простежити на прикладі поетичної творчості П. Скунця проміжні етапи набуття пропріальною лексемою статусу літературно-художнього антропоніма; визначити семантико-стилістичну роль антропонімів у структурі заголовків поезій-присвяг; здійснити функційно-стилістичну характеристику літературно-художніх антропонімів у творах митця.

У статті проаналізовано особливості літературно-художнього антропонімікону П. Скунця. З'ясовано обсяг джерельної бази літературно-художніх антропонімів, їх стилістичне значення та функції, роль антропонімів у заголовку і в поетичному тексті.

Доведено, що Петро Скунець майстерно використовує ресурси пропріативної лексики, значна частина онімів відіграє ключову роль для створення відповідного мотиву чи настрою, для увиразнення проблемної теми. Літературно-художній антропонімікон Петра Скунця національно значущий: забезпечує текст історичною та етнографічною достовірністю, різноманітністю конотативного та асоціативного змісту, глибиною символічної інформації, спроектованої автором на осмислення проблем, пов'язаних із становленням національної свідомості, відродженням історичної пам'яті народу.

Ключові слова: Петро Скунець, літературно-художній антропонім, варіант антропоніма, стилістична значущість, доантропонімія семантика, емоційно-сміслові конотації.

Постановка проблеми. Петро Скунець наполегливою і подвижницькою творчою працею підготував ґрунт, на якому духовно зростатиме не одне покоління українців. Майстерно застосовуючи традиційні й новаторські прийоми у використанні мовних засобів, закарпатський митець вивів українське поетичне мовлення на новий рівень. Домінантними стилістами, які виражають україноцентричний характер лірики письменника стали літературно-художні антропоніми.

Багатогранна діяльність П. Скунця – це симбіоз творчості й вимогливої критики як до себе, так і до інших. Особливо уважно він працює над словом, над вибором доречних, влучних, стилістично виразних мовних ресурсів, зокрема онімних. Неможливо досягнути творчий світ поета без пізнання його художньо-естетичної інтерпретації власних назв, що зумовлює **актуальність** теми нашого дослідження.

Аналіз досліджень. Кожен письменник має власні принципи добору пропріативної лексики, методіку творення нових онімів. Часто автори свідомо уникають вживання якоїсь власної назви, вдаються до прийому безіменності (безонімної номінації). Стилiстична значущість власної назви чи її відсутність у мовній архітектоніці твору моделюється поступово спочатку письменником, а згодом через

сприйняття читачів, унаслідок чого літературно-художній антропонімікон кардинально відрізняється від реального. Щоб зрозуміти особливості складного процесу творення літературно-художнього пропріатива, потрібно пізнати світ митця, усвідомити його думки й переживання, стиль і манеру письма, тому лінгвістичний аспект вивчення онімів у художньому тексті спонукає враховувати результати літературознавчих, історичних, етнографічних та інших досліджень.

Художній доробок Петра Скунця завжди був у центрі уваги літературознавців, але тільки політична незалежність України уможливила справді неупереджене вивчення творчості поета в численних літературно-критичних статтях та монографіях. Найчастіше в останні десятиліття до студій Скунцевого слова зверталися М. Ільницький, Т. Салига, В. Іванишин, П. Іванишин, В. Барчан, О. Кузьма, О. Ігнатович, Л. Голомб, І. Ребрик, Н. Ребрик, О. Ребрик та ін. Дослідження творів Петра Скунця закономірно відбувалися в контексті творчої та суспільної діяльності письменників-шістдесятників, за влучними словами Т. Салиги, «літературних одержимців українськістю» [Салига 2007, с. 28], яких об'єднує ідея відродження, духовного зростання нації. Ключова тема України зумовила громадян-

ський і філософський характер лірики митця та відповідні інформаційно-експресивні засоби, зокрема антропоніми, в ній.

Лінгвістичні дослідження творів П. Скунця наразі зосереджені навколо мови підсумкової збірки поезій «Один». Увагу науковців привертають стилістичні функції лексичних ресурсів: слова-символи, фраземи, епітети та ін. Фразеологічне багатство мови П. Скунця досліджує Н. Венжинович, художньо-естетичну інтерпретацію концептосфери митця започаткувала В. Папіш, вплив епітетів на вираження ідейно-образного змісту твору вивчає О. Пискач [Венжинович 2012, с. 177–179; Папіш; Пискач 2012, с. 188–190]. Мовознавці відзначають інформативність мови П. Скунця, потужний стилістичний потенціал ключових лексем, здатних продукувати нові асоціації, спонукати до осмислення порушених проблем, а також тонкий мовний смак, естетичне чуття митця. Зараз на часі вивчення його літературно-художнього антропонімікону.

Мета статті – лінгвістичний аналіз літературно-художніх антропонімів у поетичних творах Петра Скунця та специфіка їх художньо-естетичної інтерпретації.

Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: простежити на прикладі поетичної творчості П. Скунця проміжні етапи набуття пропріальною лексемою статусу літературно-художнього антропоніма; визначити семантико-стилістичну роль антропонімів у структурі заголовків поезій-присвят; здійснити функційно-стилістичну характеристику літературно-художніх антропонімів у творах митця.

Джерельною базою дослідження слугувало видання «Твори. Книга 1», зокрема цикли поезій «І ті, з ким жити не судилось...», «...І ті, з ким жив донині».

Методи та методика дослідження. Система літературно-художніх антропонімів – це чітко впорядкована ієрархія мовних одиниць, які не лише ідентифікують чи диференціюють певні об'єкти, а слугують знаковими елементами в ланцюжку думок письменника, тому під час дослідження було використано методи контекстуального, ситуативного, семантичного, когнітивного та прагматичного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Літературно-художні антропоніми в поезиї Петра Скунця вибрані письменником здебільшого з реального українського антропонімікону, тут переважають назви відомих діячів української і закарпатської літератури, культури, мистецтва. Систему ЛХА (тут і далі: ЛХА – літературно-художній антропонім) репрезентовано структурно різними моделями:

– імена, демінутивні варіанти імен: *Роман, Микола, Олекса, Степан, Юра, Тарас, Василь, Володимир, Петро, Фелікс, Олесь, Микола, Наталка, Ніна, Леся, Дзвінка, Ганна, Володя, Василько, Василечко, Оленка* та ін.;

– імена+прізвища: *Володимир Микита, Карпачова Ніна, Наталка Скунець, Юра Станинець, Миколая Божук, Василь Довгович, Августин Волошин*;

– прізвища: *Івасюк, Потушняк, Баглай, Яремчук, Шевченко, Ленін, Маргітич, Окуджава, Маляковський, Вінграновський, Чорновіл, Бандера, Коновалець, Білозір, Івасюк, Кудлик, Льницький, Лубківський, Салига, Стельмах, Федорів, Іванчук, Герасимчук, Піховшек, Сливка, Сократ, Станинець, Маргітич, Добош, Петефі, Шевченко, Франко* та ін.;

– імена+імена по батькові (*Петро Миколайович, Микола Петрович*), ім'я по батькові (*Федорівна*), ім'я по батькові+прізвище (*Танасівна Чубач*);

– прізвища у множині: *без Вінграновських, і Дроздів, і Гуцал; Духновичі*;

– псевдонім: *Зореслав*;

– комбіновані апелятивно-антропоніміїні найменування: *Ромко з міста Л., Петро Рак із сузір'я Близнят, єпископ Ромжа, отець Духнович, співець Духнович, князь Корятович, князь Лаборець, наш грузин український Гонтадзе, чернець-відлюдник Севастян, поет Зореслав, Довгович-чоловік*.

Літературно-художні антропоніми забезпечують авторові розкриття ідеї, увиразнюють запланований мотив, передають відповідний настрій чи переживання. Найчастіше П. Скунець використовує імена, прізвища та комбіновані найменування. Однокомпонентні ЛХА є типові для лаконічного поетичного мовлення. У ліриці П. Скунця однокомпонентні ЛХА є ключовими, стрижневими стилістамими. Комбіновані назви й безонімні номінації забезпечують просторові та часові межі поетичного тексту (напр.: *Ромко з міста Л.* [Скунець 2007, с. 147]; *Петро Рак із сузір'я Близнят* [Скунець 2007, с. 193]; *наш грузин український Гонтадзе* [Скунець 2007, с. 157]) або подають соціальну й національну характеристику ліричних персонажів (напр.: *єпископ Ромжа* [Скунець 2007, с. 154]; *отець Духнович, співець Духнович* [Скунець 2007, с. 131]; *Корятович, князь* [Скунець 2007, с. 113]; *чернець-відлюдник Севастян, поет Зореслав* [Скунець 2007, с. 181].

Історико-культурологічне джерело антропонімічних ресурсів не завадило П. Скунцю майстерно інтерпретувати добре відомі імена та прізвища, наповнити їх стилістичною значущістю. Більшість власних назв мають доантропоніміїну семантику. У реальному житті доантропоніміїне значення ніяк не пов'язане з позначуванним об'єктом, а от у художньому тексті письменники часто використовують його для характеристики персонажа. Доантропоніміїна семантика літературно-художнього пропріатива може мати примарну (первинну), секундарну (вторинну) або терціальну природу [Белей 2002, с. 32]. Примарні оніми – це назви-неологізми, які письменник самостійно утворює і наповнює потрібним значенням. Секундарні оніми автори запозичують із реального ономастикону, і якщо такий онім має прозору доонімну семантику, то зазвичай письменник її пов'язує з контекстом і з образом. Аналогічно «працюють на текст» терціальні оніми, точніше працюють їх конотації, створені іншим письменником [Белей 2002, с. 32–42]. П. Скунець апробував у своїй творчості всі типи літературно-художніх антропонімів, але по-своєму.

До первинних Скунцеви́х ЛХА зараховуємо авторські неологізми: *Ніщо*, *Хтось*, *Вічна Катерина*, *Іванопаночку*. Сформований за аналогією до народно-пісенних звертань емоційно-оцінний ЛХА *Іванопаночку* доповнює жартівливий настрої вірша, присвяченого п'ятдесятиліттю відомого закарпатського письменника Федора Зубанича: *Ех ти, Федоре, Іванопаночку, – бо ж Іванович серед панства, – а Марієчка, а Зубаничка нам співає не гірше птаства* [Скунць 2007, с. 197]. Щоправда жартівливі назви в поезіях-присвятах П. Скунца і в його творчості загалом є рідкісними. У посттоталітарний період перед українцями постали нові виклики, різні суспільно-політичні проблеми, які сповільнювали самостійний національний розвиток України. Мотиви болю і розчарування нестабільністю, невизначеністю, прагнення до боротьби за відродження національної духовності П. Скунца увиразнює за допомогою неологізмів *Ніщо*, *Хтось*, *Вічна Катерина*, що поглиблює емоційно-експресивний зміст поезій: *Мамко, мамко, навколо хорти, і Ніщо всемогутнє при владі* [Скунць 2007, с. 165]; *Живи (до дружини), по світу білому ходи, лиш так, щоб нас Ніщо не підкорило. Я возводжу в іменник це Ніщо. Я возведу займенника в іменник* [Скунць 2007, с. 171]; *Ще не свистіли кулі лиш нагайки, і знов із храмів пропадав Христос, і знов почав закручувати гайки невидимий і всюдисуючий Хтось* [Скунць 2007, с. 207]; *Ходімо, Феліксе, на ринок, де в шобах космос весь лежить, де бродить Вічна Катерина...* [Скунць 2007, с. 204]. Особливими конотаціями наділена назва *Вічна Катерина*: ім'я *Катерина* в українській літературі після Шевченкової «Катерини», за твердженням Л.О. Белея, набуло символічного значення, ним письменники називають жінок із трагічною долею [Белей 2002, с. 41]. У присвяченій Феліксові Кривину медитативній поезії «Диптих натшесерце» про сенс життя, про минуле і майбутнє П. Скунець переосмислює ім'я *Катерина*, доповнює його. У рецепції поета ЛХА *Вічна Катерина* набуває не лише експресивних конотацій, а стає національно значущим, ідентифікує узагальнений образ трагічної долі України: *Усі ми творимо руїну. Геройство ж наше – героїн. І от я маю Україну з імперських табірних руїн... Коли в любові я застряв, Вкраїна – Вічна Катерина – мене лишила, як байстря* [Скунць 2007, с. 203].

Вторинні ЛХА у мовотворчості П. Скунца – це власні назви відомих діячів науки і культури Закарпаття. Письменник майже в кожному тексті, крім відтворення яскравого ліричного образу, порушував важливі в історичному ракурсі та актуальні сьогодні для української нації проблеми суспільно-політичні, філософські, морально-етичні та ін. Прикметно, що конотативний потенціал літературно-художніх антропонімів у поезії П. Скунца часто вказує і на характеристику образу, і на статус відповідного історичного періоду, виступаючи, таким чином, ключовим елементом, який поєднує не лише рівні ономапростору письменника, а й рівні його мовомислення і мовотворення, тому ЛХА секундарної природи письменник використовує і

для формулювання заголовків поезій-присвят, і для ідентифікації ліричних героїв. Останнє видання творів П. Скунца містить два цикли поезій-присвят. Обидва цикли «І ті, з ким жити не судилось...» та «...І ті, з ким жив донині», які різні за тематикою, але охоплюють весь час літературної діяльності письменника від шістдесятих років до початку третього тисячоліття. Хронологічний аналіз антропонімів у поезіях-присвятах дозволяє стверджувати, що автор надає перевагу безпосередній точній ідентифікації адресата: більшість заголовків таких творів – це традиційна українська модель (ім'я+прізвище) у формі давального відмінка, зрідка називного чи родового: «Володимирові Микиті», «Миколі Вінграновському», «Ліні Костенко», «Назарієві Яремчуку», «Йосипові Баглаю», «Василеві Густі», «Федір Потушняк», «Юрій Станинець», «Пам'яті Василя Вароді», «Пам'яті Олесь Гончара» та ін. Однак до 90-х років П. Скунець майже не використовував двокомпонентні особові назви, а в присвятах трапляються моделі 'ініціали+прізвище' («Школа під калиною» М.Ф. Опаленик, «Партизанська балада» Й.В. Жупану), що свідчить про вимоги тогочасного радянського ділового стилю. Свобода слова в незалежній Україні створила умови для відкритого висловлювання думки, тому в Скунцевій творчій лабораторії відбувається відродження репресованих імен та оновлення традиційної для українців двокомпонентної структури особової назви, зокрема в назвах поетичних творів.

Заголовку в художньому тексті належить важлива роль, його асоціативне поле сприяє розкриттю художнього задуму автора. «...Заголовки не тільки називають текст, – стверджує А. Вегеш, коментуючи використання заголовків у творчості В. Лиса, – але й мають індивідуально-авторське висловлювання про нього», це «ядро художнього полотна» [Вегеш 2021, с. 110]. У поезії П. Скунца безпосередньо відчується смисловий зв'язок між заголовком і текстом, особливо якщо в структурі заголовка є власна назва. Вірш «Без Боршоша-Кум'ятського» присвячено 90-річчю відомого закарпатського поета й педагога Юлія Васильовича Боршоша-Кум'ятського, поетичну збірку якого «Христос у Карпатах» (1995) готував до друку П. Скунець. На перший погляд, заголовок ніби вказує на почуття суму за втратою талановитого письменника, однак у ремарках до поезії-присвяти Петро Миколайович пояснює, якими переживаннями супроводжувалась редакторська робота над текстами збірки. П. Скунець наполягав, щоб заборонені комуністичним режимом твори повернулись до читача, тому заголовок можна трактувати як різновид метонімії («Без Боршоша-Кум'ятського» – 'без творів Боршоша-Кум'ятського'), як вказівку на вагомий значення творчої спадщини письменників Карпатської України, зокрема Боршоша-Кум'ятського, для літературного і виховного процесу сучасного Закарпаття й України.

Характерними ознаками Скунцевого літературно-художнього антропонімікону є використання демінутивних варіантів імен, форм кличного від-

мінка та ритмомелодійні властивості власних назв. Демінутивні назви в поезіях-присвятах – це імена рідних, друзів, однодумців Петра Скунця. Стилістичні можливості демінутивних утворень в українській мові спроектовані на вираження різноманітної оцінної інформації – від позитивної інтимно-пестливої до негативної, зневажливої, саркастичної [Белей 1995, с. 64]. Антропонімійні демінутиви у творах П. Скунця наповнені теплом, ніжністю, повагою до адресатів і водночас трагічними конотаціями, що відповідає експресивному змісту поезій, їх філософській проблематиці: *Рідні браття Юрку, Федоре, Васильку, – йду на кладовище – вас нема та й край... Дорогі сестрички, Анцько та Оленко, я ще вас не бачив. Як живеться там?* [Скунець 2007, с. 64]. Порівняймо також вірш на пошану пам'яті закарпатського письменника Василя Вовчка, який спонукав і надихнув юного десятикласника Скунця здобувати філологічну освіту: *Ну що, Васильку, дорогий Васильку, – нарешті переходимо на «ти». Ну що ж Васильку, в цю розлучну хвилику в мою судьбу ти знову прилетити* [Скунець 2007, с. 162]. У поезії, присвяченій п'ятдесятилітньому ювілею відомого поета Василя Густі, порушено драматичну дилему «митець і суспільство». Автор полемізує з ювіляром, а поетичне звертання-демінутив підсилює, увиразнює мінорний настрій твору: *Васильку! Нині не народ, а юрми. І торгаші потрібні – не майстри. І йдуть поети нині не у тюрми, а гірше: у пани і міністри* [Скунець 2007, с. 168].

Виразником експресивно-оцінної семантики в поезиці Петра Скунця можуть виступати двокомпонентні пропріативи-рефрени: *Спасибі, рідна, що єси, що ти, як наші закарпатці, не від багатства – від краси... Та в молоді світи не суньсь, де в когось буде славна жінка Наталка Скунець, Наталка Скунець* [Скунець 2007, с. 189]. Ім'я знакової української письменниці Ліни Костенко під пером майстра перетворилося на нову сугестивну назву з конотаціями, які для читача візуалізують рельєфний образ мисткині, на тлі її творчості й безкомпромісної громадянської позиції: *Я ще в житті нікого не любив, а ті, котрі траплялися, – між іншим... На моїй землі, де зовсім скособошена Україна, люблю її в прекрасному ім'ї, адже сьогодні Україна – Ліна* [Скунець 2007, с. 153].

Ритмомелодійні властивості деяких прізвищ Петро Скунець використовує як спосіб звуко-сміслової організації поетичної мови, формуючи приклади цікавої та асоціативної паронімійної атракції: *Не здобув я, але мушу здобувати Україну. З терника свого добутись до людського вишняка. Може, там іще зустріну, може, там іще зустріну вже молодшого за мене, та мого Потушняка* [Скунець 2007, с. 160]; *А що зостанеться? А хто зостанеться? Мчимось у марево, забувши страх, а є у кожного остання станція, котрої Станинець уже досяг* [Скунець 2007, с. 199]; *Коли в нашій заклятім мовчанні більше змісту, ніж у словах, знов приходить Михайло Томчаний на український розпроданий шлях* [Скунець 2007, с. 218]; *Зве будильник-поет у даль, і навіщо нам дух-Духнович, де явив себе*

Сталін-сталь. І навіщо небесні храми, знайде рай на землі народ. Остограм себе, остограми, а спаливши церкви, – вперьод! [Скунець 2007, с. 131] та ін.

П. Скунець вдається не лише до використання зовнішньої форми особових назв, він також майстерно інтерпретував внутрішню якість імен та прізвищ. Цьому міг посприяти раціональний принцип поєднання мовних ресурсів у своєрідний динамічний механізм, який здатен народжувати нове мислення, до того ж дослідники неодноразово відзначають, що раціоналізм є однією з основних ознак поетичної творчості П. Скунця [Ванишин; Ігнатович 2012, с. 8–12]. Наприклад, митець талановито використовує доантропонімійну семантику імені й прізвища визначного закарпатського науковця, доктора фізико-математичних наук, ректора Ужгородського державного університету (1988 – 2004) Володимира Сливки. Особова назва *Володимир* має слов'янське коріння із первісним значенням 'володар світу; великий володар; хай володарює світом' [Белей 2011, с. 95]. П. Скунець у творі зміщує семантичний акцент: ім'я *Володимир* набуває значення 'володар духовного світу', а не матеріального: *«І не жаліймось на епоху, що нас троцилла не потроху, – на те й родився Володимир, щоб миром серця володів і знав, що є четвертий вимір – без божів, сиріт та вдів»* [Скунець 2007, с. 191]. Прізвище *Сливка* вжито лише в присвяті до вірша, спочатку складається враження, що воно ніяк не пов'язане з ідейно-художнім задумом автора, але не випадково, мабуть, П. Скунець ювілейну поезію академікові й земляку Сливці komponує за допомогою просторового образу античного саду. Відповідно до історичних джерел, поблизу Афін росли сади, у яких мислитель Платон заснував свою філософську школу, названу на честь першого власника садів – античного героя Академа. У вірші «Наука в саду, або де родилися академіки» П. Скунець ділиться думками про сенс поняття прекрасного, його розуміння і в мистецтві, і в науці. Перед читачем поступово зринають картини грецьких садів, Едему і зрештою полонин Воловеччини, звідки родом Володимир Сливка: *«Наука мрійникам не вірить, наука алгеброю мірить ту вісь, котра над нами звисла. Поет тікає від наук, він перейти не хоче в числа, він – весь із радощів і мук. Але наука – також мука, якщо це мозок, не перука, – хоч їй не дуже до вподоби поет, що вірить у Едем. Та для краси, а не для злоби їй сад відводив Академ... Побудьмо ще на полонині, котра не втратила ім'я»* [Скунець 2007, с. 192]. Таким чином, прізвище *Сливка* і поетичний образ саду взаємодоповнюють зміст твору, роблять його довершеним, цілісним, гармонійним, вишукано урочистим.

Терціальні ЛХА становлять кількісно невелику групу, до якої можна зарахувати назви *Мавка, Килина, Лукаш*, запозичені з драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня», та певною мірою ім'я *Іван*, яке багато письменників через тривалу популярність використовують як засіб типізації персонажів. У поезиці П. Скунця особова назва *Іван* має щонайменше дві семантичні площини. Упер-

ше до цього імені письменник звертається в поемі «Розп'яття». Основний сюжет традиційний для радянського соцреалізму – це розповідь про трагічну загибель радянського воїна від рук фашистських загарбників під час Другої світової війни. Прототипом став закарпатець Іван Кубинець, якого розп'яли німецькі солдати, звисивши вниз головою. Мотив розп'яття став композиційною лінією в однойменній поемі П. Скунця, а особова назва *Іван Кубинець* набула статусу ЛХА. Справжнє призначення твору містилося в підтексті, поміж рядків читач мав знайти постаті розп'ятих комуністичним режимом українських борців за волю. Настроями, натяками, паралелями, зокрема іменем *Іван*, поема виявляла політичну ситуацію, яка склалася в країні в шістдесяті роки навколо знаних митців – Івана Дзюби, Івана Світличного, Івана Чендея та ін. [Ребрик]. Проте Скунцеві не вдалося замаскувати справжній зміст, тому рішенням комуністичної партії видання було заборонене, а тираж знищено.

У період незалежності П. Скунець знову повернеться до цього імені, але в ракурсі мистецькому: *Такими світ жонглює іменами, що навіть трудно вимовити нам. А нас нарік спогорда Іванами. І все шкочує щастя Іванам* [Скунець 2007, с. 225]. Літературно-художній антропонім *Іван* у контексті вірша-присвяти, на відміну від поеми «Розп'яття», має терціальну природу: по-перше, охоплює численні конотації, набуті у фольклорі та в художній літературі, по-друге, в уяві читача зринають образи Івана та Марічки з фільму «Тіні забутих предків», сценарій до якого написали Іван Чендей та Сергій Параджанов, а головну роль виконав Іван Миколайчук. У вірші-присвяті ЛХА *Іван* та *Марія* набувають знакової національно значущої символіки, стають словесною формулою, складеною стилістемою, у якій творчо сконцетровано родинне (ім'я *Марія* мають вірна дружина Івана Чендея, дочка та внучка) і загальнонаціональне: *І хай не жде його казкова фея, а ти, карпатська жінко, не старій, – це ти колись дала землі Чендея, дала для мрій, а більше – для Марії* [Скунець 2007, с. 226].

Концептосфера деяких терціальних літературно-художніх антропонімів є продуктивною для лаконічного формулювання ідеї в малих жанрах, особливо в поезії. У вірші «Школа під калиною», присвяченому Марії Федорівні Опаленик, улюбленій учительці української мови, яка першою розглядила талант Петра Миколайовича, поет за допомогою власних назв персонажів із драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» малює поетичний портрет справді народного освітянина. Освіта – це завжди справа національної ваги. Перед кожним учителем, особливо молодим, постає чимало викликів, однак найважче достукатись до дітей, які пережили воєнне лихоліття: *Говорить – потерпимо сорок п'ять хвилин. Ми не проти, вчителько, захопитись Мавкою, та коли вже свататись – тільки до Килин. А Килину все-таки звать у нас Калиною. І чого це, вчителько, очі повні сліз? Де Калина з присілка? Нас і вас покинула. Вже її посватано. Ось і реалізм. Гори вчать ізмалечку бути реалістами, то*

лише здала вони мрії апофеоз [Скунець 2007, с. 237]. Антропонім *Мавка* для П. Скунця – це не лише метонімія, тобто творчість великої української поетеси, – це вся українська література, культура, історія, простір, «де дороги здибались, за які вхопилися ваші *Лукаши*» [Скунець 2007, с. 238]. П. Скунцеві вдалося за допомогою паронімії поетичний портрет першого духовного наставника перетворити в національний символ: *Добре було, вчителько, затуляти мамю від нахабних поглядів і крутих вітрів. Потім доля-мачуха наше серце вклинує в щастя, здавна визнане, але нам – чуже. А калина все-таки не стає Килиною і під серцем потайки вогник береже. Так лишиється, вчителько, як вона, красивою, скільки б досвід мудрості вам не позичав. Федорівно, знаєте, вже і сам я сивію, а калини сивої зроду не стрічав* [Скунець 2007, с. 238].

П. Скунець зумів наповнити національною символікою навіть ті назви, які первинно не мали такої мотивації. Наприклад, відомий закарпатський поет, активний церковний діяч, капелан Карпатської Січі Степан Михайлович Сабол обрав собі псевдонім *Зореслав*, бо захоплювався астрономією. У сучасному українському іменнику ця особова назва закріпилася як чоловіче ім'я 'той, що славить зорі' [Белей 2002, с. 103]. Петро Скунець зміг розкрити в цьому імені потужний інформаційно-оцінний потенціал – Різдвяна *зоря* як початок нової епохи та кривава кремлівська *зірка* як символ терору українців. Пор.: *Уже народ – немовби мрець, мовчить у вражому полоні, а він прийшов, поет-чернець – «з кривавим серцем у долоні»... Зійди, Ісусова зіздо! Хоч ні народ, ні Бог не чує, а він Землі нове Різдво, Різдво Ісусове вінчує... Його впізнає ця земля – Земля Шевченка, Гренджі, Стуса, бо славив зірку не Кремля, а ту, що родить нам Ісуса* [Скунець 2007, с. 182].

Не тільки форма, а й, можливо, етимологія власних назв були для П. Скунця надзвичайно важливі, оскільки, саме пропріативи в багатьох його творах виконують роль ключових стилістем. Поетичне формулювання думки в письменника справді виважене, осмислене, адже автор не створює нових персонажів, його ліричні образи – це портрети добре знаних реальних людей. Інформативність пропріатива, послідовне розгортання його конотацій у художньому тексті загострюють увагу на онімічному значенні, у якому Петро Скунець закладає певний зміст. Таке змістове наповнення характерне і для імені та прізвища самого автора. Ім'я *Петро* походить від особового єврейського імені Кефа 'камін', скеля', яким Ісус Христос назвав одного із своїх апостолів. У Євангелії процес перейменування Симона на Петра детально описано, мотив вибору імені пояснює сам Ісус: «Блаженний ти, Симоне, сину Йонин, бо не тіло і кров тобі оце виявили, але Мій Небесний Отець. І кажу Я тобі, що ти *скеля*, і на *скелі* оцій побудую Я Церкву Своєю, ...» [Павленко]. Іменами апостолів українські письменники називали літературних персонажів, проповідників нових суспільно-політичних ідей, наприклад, *Павло Чубань* у творі «Не судилось» Михайла Стельмаха [Белей 1995, с. 86]. Для непохитного правдолюба

П. Скунця назву *Петро* вибрала доля, а поет вдається до інтерпретації свого імені, коли прагне наголосити про призначення митця в суспільстві, як у присвятах Петрові Ракові та Петрові Іванишину: *Древні ми. А це від слова 'дерево', Петре, тезку, друже мій, повір, що сильніші бджоли, аніж леви, що мудріший муравель, як звір. Звір – не ми. Звір той, хто хоче жертви. Від землі ми, Петре, від села, нас ніяким хітам не пожертви, бо Петро – се камінь, се – скала* [Скунець 2007, с. 194]. "*Петрові Іванишину – Сього безукраїнства кілометри, де ми і без двора і без кола, ми все одно подужаємо, Петре, адже Петро – то камінь, то скала*" [Іванишин].

Прізвище *Скунець* має тривалу і, на жаль, драматичну історію. Поява варіантів *Скундз*, *Скунець*, *Скунц* спричинена правописними реформами в основному політичного характеру. Знання український ономаст Павло Чучка пояснює, що назва *Скунець* – це найновіший орфографічний варіант прізвища *Скундз*, яке походить або від румунського дієприкметника *ascuns* 'прихований', 'затаєний', або від іменника *ascunzis* 'сховок', або від прикметника *scund* 'невисокий', 'низькорослий' [Чучка 2005, с. 521]. Вперше це прізвище на території Закарпаття фіксується 1572 року і саме у варіанті *Скундз* [Чучка 2005, с. 521]. В історико-етимологічному словнику П. Чучки є і варіант *Скунц*, зафіксований на Міжгірщині, але вчений не подав час функціонування такого варіанта. Сам П. Скунець, як кваліфікований філолог, усвідомлював помилковість варіантів *Скунець* і *Скунц*, однак його боліло не лише особисте, а загальнонаціональне – асиміляція української мови, дезінтеграція українського суспільства, а найбільше – байдуже ставлення до цієї проблеми. Поезія «Із дзвінкого в глухі. Виродження нації на власному прикладі» завдяки талановитій інтерпретації назв *Скунець*, *Петро Миколайович*, *Микола Петрович* набула виразності, гостроти: *Пре і пре Московщина. І не щадить нікого. Кожна доля спотворена від її непомітних паскудств. І вже сина позбавлено знака м'якого. Батько в нього – ще*

Скунець. Ну а він уже – Скунц. Але й батько – не Скунець. Перекраяно світ, перелаяно. І ніхто вже у світі не продовжує роду Скундзів... Наше горе безмежне, і нема тому ради. Але й глупство не має початку й кінця... Непівграмотна дівка, секретарка сільради із дзвідкого Скундзя породила Скунця [Скунець 2007, с. 81]. Антропоніми стали засобом вираження проблеми мовної асиміляції і в інших творах: *Смітеться над хаткою, палаці-невдахи, та не вам заладкають верховинські свахи. Ви давно вже гадкою десь у Лас-Вегасі. Але гори ладкають Василю, не Васі* [Скунець 2007, с. 129].

Значна частина поетичних творів П. Скунця залишилася без імен, інколи поет замість імені вживає апелятиви. Безонімні номінації можуть мати свою специфіку: знаковість власної назви свідомо приховано, а енциклопедична характеристика зберігається, як, наприклад, у поезії «Синові». У цьому вірші поет не вживає антропонімів, звертання *синку* та образ скелі вказують, що твір, крім екзистенційної проблематики має автобіографічні риси: *Ходімо, синку, на камінну скелю. Вона мовчить. Тому, що кам'яна...* [Скунець 2007, с. 213]. Ю. Карпенко вважав, що «безіменність – властивість лірики поета», вона виступає інструментом поетики, забезпечує ефект загадковості [Карпенко 2008, с. 310].

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що в поетичних творах Петра Скунця представлено різні типи літературно-художніх антропонімів. Митець майстерно використовує ресурси пропріативної лексики: значна частина онімів відіграє ключову роль для створення відповідного мотиву чи настрою, для увиразнення проблемної теми. Літературно-художній антропонікон Петра Скунця національно значущий, він забезпечує текст історичною та етнографічною достовірністю, різноманітністю конотативного та асоціативного змісту, глибиною символічної інформації, спроектованої автором на осмислення проблем, пов'язаних із становленням національної свідомості, відродженням історичної пам'яті народу.

Література

1. Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ–ХХ ст. Ужгород, 1995. 120 с.
2. Белей Л.О. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. 175 с.
3. Белей Л.О. Ім'я дитини в українській родині. Харків: Фоліо, 2011. 283 с.
4. Вегеш А.І. Заголовок у романах Володимира Лиса – ядро художнього полотна. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. На пошану Кирила Йосиповича Галаса (до 100-річчя з дня народження)*, 2021. Вип. 1(45). С. 177–179.
5. Венжинович Н.Ф. Національно-культурна специфіка фразем у творах Петра Скунця. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2012. Вип. 28. С. 110–117.
6. Іванишин П. Із спостережень над поетичною мовою Петра Скунця. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20201125-iz-sposterezhen-nad-poetichnoyu-movoyu-petra-skunca> (дата звернення: 11.11.2022).
7. Ігнатів О. Художні виміри поезії Петра Скунця. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2012. Вип. 28. С. 8–12.
8. Карпенко Ю.О. Безіменність як ономастичний засіб А.А. Ахматової. *Літературна ономастика: збірник статей*. Одеса: Астропринт, 2008. С. 310–313.
9. Павленко П.Ю. Петро (апостол). *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Петро> (апостол) (дата звернення: 11.11.2022).

10. Папіш В.А. Душа поетового слова (до 70-ліття Петра Скунця). URL: [dspace.uzhnu.edu.ua > jspui > bitstream](https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream) (дата звернення: 11.11.2022).
11. Пискач О.Д. Структурно-семантичні та стилістичні особливості епітетів у поезії Петра Скунця (на матеріалі збірки «Один»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2012. Вип. 28. С. 188–190.
12. Ребрик О. Петро Скунець – шістдесятник. Поема «Розп'яття». URL: <https://zakarpattia.net.ua/Blogs/96515-Petro-Skunts-v-%E2%80%9CEkzyli.-VI> (дата звернення: 11.11.2022)
13. Салига Т.Ю. Як наш безсмертний едельвейс. Зі сповідей Петра Скунця. Передмова. *Скунець П.М. Твори. Книга I*. Ужгород: Гражда, 2007. С. 17–49.
14. Скунець П.М. Твори. Книга I. Ужгород: Гражда, 2007. 272 с.
15. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 704 + XLVIII с.

References

1. Belei L.O. (1995) Funktsionalno-stylistychni mozhlyvosti ukrainskoi literaturno-khudozhnoi antroponomii XIX–XX st. [Functional and stylistic possibilities of Ukrainian literary anthroponymy of the 19th–20th centuries]. *Uzhhorod*. 120 s. [in Ukrainian].
2. Belei L.O. (2002) Nova ukrainska literaturno-khudozhnia antroponomiia: problemy teorii ta istorii [New Ukrainian literary and artistic anthroponymy: problems of theory and history]. *Uzhhorod*. 175 s. [in Ukrainian].
3. Belei L.O. (2011) Imia dytyny v ukrainskii rodyni [The child's name in the Ukrainian family]. *Kharkiv: Folio*. 283 s. [in Ukrainian].
4. Vehesh A.I. (2021) Zaholovok u romanakh Volodymyra Lysa – yadro khudozhnoho polotna [Title in the novels of Volodymyr Lys – the core of the art canvas]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Na poshanu Kyryla Yosypovycha Halasa (do 100-richchia z dnia narodzhennia)*. Vyp. 1(45). S. 177–179 [in Ukrainian].
5. Venzhynovych N.F. (2012). Natsionalno-kulturna spetsyfika frazem u tvorakh Petra Skuntsia [National and cultural specificity of phrasemes in the works of Petro Skunts]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, 28. S. 177–179 [in Ukrainian].
6. Ivanyshyn P. Iz sposterezhzen nad poetychnoiu movoiu Petra Skuntsia [From observations on the poetic language of Petro Skunts]. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20201125-iz-sposterezhzen-nad-poetichnoyumuovoyu-petra-skuncya> (data zvernennia 11.11.2022) [in Ukrainian].
7. Ihnatovych O. (2012) Khudozhni vymiry poezii Petra Skuntsia [Artistic dimensions of the poetry of Petro Skunts]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Vyp. 28. S. 8–12 [in Ukrainian].
8. Karpenko Yu.O. (2008) Bezimennist yak onomastychnyi zasib A.A. Akhmatovoi [Namelessness as an onomastic means of A.A. Akhmatova]. *Literaturna onomastyka: zbirnyk statei*. Odesa: Astroprynt. S. 310–313 [in Ukrainian].
9. Pavlenko P.Yu. Petro (apostol) [Petro (apostle)]. *Velyka ukrainska entsyklopediia*. URL: [https://vue.gov.ua/Petro \(apostol\)](https://vue.gov.ua/Petro%20(apostol)) (data zvernennia 11.11.2022) [in Ukrainian].
10. Papish V.A. Dusha poetovoho slova (do 70-littia Petra Skuntsia) [Soul of writer's word]. URL: [dspace.uzhnu.edu.ua > jspui > bitstream](https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream) (data zvernennia 11.11.2022) [in Ukrainian].
11. Pyskach O.D. (2012). Strukturno-semantychni ta stylistychni osoblyvosti epitetiv u poezii Petra Skuntsia (na materialii zbirky «Odyn») [Structural-Semantic and Stylistic Features of Epithets in the Poetry of Petro Skunts (on the Basis of the Book "Alone")]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, 28. S. 188–190 [in Ukrainian].
12. Rebryk O. Petro Skunts – shistdesiatnyk. Poema «Rozpiattia» [The poet of the Sixtiers. Poetry "Crucifix"]. URL: <https://zakarpattia.net.ua/Blogs/96515-Petro-Skunts-v-%E2%80%9CEkzyli.-VI> (data zvernennia 11.11.2022) [in Ukrainian].
13. Salyha T.Yu. (2007) Yak nash bezsmertnyi edelveis. Zi spovidei Petra Skuntsia. Peredmova [Like Our Immortal Edelweiss. From the Confessions of Petro Skunts. Preface]. *Skunts P.M. Tvory. Knyha I*. Uzhhorod: Grazhda, S. 17–49 [in Ukrainian].
14. Skunts P.M. (2007). *Tvory. Knyha I* [Poetry. Book I]. Uzhhorod: Grazhda, 272 s. [in Ukrainian].
15. Chuchka P.P. (2005) Prizvyshcha zakarpatskykh ukraintiv: Istoryko-etymolohichni slovnyk [Surnames of Transcarpathian Ukrainians: Historical and etymological dictionary]. Lviv: Svit. 704 + XLVIII c. [in Ukrainian].

LITERARY ANTHROPONYMY IN THE POETIC WORK OF PETRO SKUNTS

Abstract. The article is devoted to the study of the literary anthroponymicon in the collection of Petro Skunts «Works. Book 1», in particular, in the poetic cycles «And those with whom I was not destined to live...», «...And those with whom I lived to this day». Petro Skunts, with persistent and ascetic creative work, prepared the ground on which more than one generation of Ukrainians will grow spiritually. Skillfully applying traditional and innovative techniques in the use of linguistic means, artist brought Ukrainian poetic speech to a new level. Literary anthroponyms became the dominant stylistics that express the Ukrainian-centric nature of the expert's lyrics. It is impossible to understand the creative world of the artist without knowing

his artistic and aesthetic interpretation of proper names, which determines the relevance of the topic of our research.

The purpose of the article is the linguistic analysis of literary anthroponyms in the poetic works of Petro Skunts and the specifics of their artistic and aesthetic interpretation.

The realization of the goal involves the following tasks: trace the intermediate stages of acquiring the status of a literary anthroponym by a proprietary lexeme on the example of P. Skunts' poetic work; determine the semantic and stylistic role of anthroponyms in the structure of titles of dedication poems; perform a functional and stylistic characterization of literary anthroponyms in the artist's works.

The article analyzes the peculiarities of the literary anthroponymicon of P. Skunts. The structure and volume of the source base of literary anthroponyms, their stylistic meaning and functions, the role of anthroponyms in the title and in the poetic text are clarified.

It has been proven that Petro Skunts skillfully uses the resources of proprietary vocabulary, a significant part of onyms plays a key role in creating a suitable motive or mood, in order to express a problematic topic. The literary anthroponymicon of Petro Skunts is nationally significant: it provides the text with historical and ethnographic authenticity, a variety of connotative and associative content, the depth of symbolic information designed by the author to understand problems associated with the formation of national consciousness, the revival of the historical memory of people.

Keywords: Petro Skunts, literary anthroponym, anthroponym variant, stylistic significance, pre-anthroponymic semantics, emotional and semantic connotations

© Лавер О., 2022 р.

Оксана Лавер – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; oksana.laver@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7904-3083>

Oksana Laver – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; oksana.laver@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7904-3083>